

De Taallijn. Peuters *Interactief* met Taal

Horen doe je met je ... **Activiteitencyclus voor peuters**

Dorien Stolwijk en José Hillen

Expertisecentrum Nederlands

Inhoudsopgave

Belangrijke achtergrondinformatie	3
Voorbeeld van een Planningsrooster	4
Activiteitencyclus <i>Horen doe je met je ...</i> Voorbereiding	7
Fase 1 – Introductie	13
Fase 2 – Kernwoorden	16
Fase 3 – Verhaallijn	18
Fase 4 – Doorgaan op het thema	21
Fase 5 – Napraten	24
Eindevaluatie	26

Belangrijke achtergrondinformatie

Het Expertisecentrum Nederlands en Sardes hebben de afgelopen jaren de Taallijn VVE ontwikkeld in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Het doel van de Taallijn VVE is de effectiviteit van de taalstimulering van leidsters en leerkrachten te vergroten. De Taallijn biedt handreikingen voor het beperken van de achterstand in taalontwikkeling op jonge leeftijd. Onderzoeksresultaten geven aan dat een vroege aanpak van taalachterstanden effect heeft.

De Taallijn is gebaseerd op de principes van interactief taalonderwijs, zoals die in eerdere publicaties van het Expertisecentrum Nederlands uitgebreid beschreven zijn. De vijf speerpunten van de Taallijn zijn Mondelinge taal, Werken aan woordenschat, Beginnende geletterdheid, ICT en Multimedia en Ouderbetrokkenheid. In het boek *Peuters Interactief met Taal* (Stoep & Van Elsäcker, 2005) wordt de Taallijn uitgebreid beschreven. Bij de Taallijn voor peuters zijn tevens drie cd-roms ontwikkeld met praktijkvoorbeelden: *Interactief voorlezen aan peuters*, *Gesprekken met peuters* en *Werken aan woordenschat*. De Taallijn biedt een doorgaande lijn van peuterspeelzaal naar basisonderwijs. In het boek *De Taallijn. Interactief taalonderwijs in groep 1 en 2* (Van Elsäcker, Van der Beek, Hillen & Peters, 2006) wordt de Taallijn uitgebreid beschreven voor groep 1 en 2. In het boek *Zie je ze vliegen? De Taallijn voor groep 3 en 4* (Van Elsäcker, Stolwijk & Bruggink, 2007) wordt de Taallijn voor groep 3 en 4 beschreven. De speerpunten zijn verwerkt in diverse activiteitencycli rond verschillende thema's voor peuters, kleuters en groep 3 en 4 (zie www.detaallijn.nl). De activiteitencyclus *Horen doe je met je ...* is opgebouwd rond het thema zintuigen en is bestemd voor leidsters van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven. Deze cyclus is gebaseerd op de gelijknamige cyclus van Vversterk (zie www.vversterk.nl).

Deze activiteitencyclus is ontwikkeld met dank aan Willy van Elsäcker, Judith Stoep, Sylvia Peters, Janneke Corvers en Annie van der Beek.

Nijmegen, februari 2008

Meer informatie over de bijbehorende boeken, cd-roms en dvd of over scholing in de Taallijn in de diverse regio's is te vinden op www.detaallijn.nl. Boeken, cd-roms en de dvd zijn te bestellen via www.lcowijzer.nl. Informatie over cursussen in de diverse regio's is ook te verkrijgen bij Sardes (030- 2326200).

© 2007 Expertisecentrum Nederlands

Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag voor commerciële doeleinden worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnames, of op enige andere wijze, zonder nadrukkelijke verwijzing naar Sardes en het Expertisecentrum Nederlands.

EXPERTISECENTRUM
NEDERLANDS

Voorbeeld van een Planningsrooster

Mondelinge taal

Werken aan woordenschat

Beginnende geletterdheid/interactief voorlezen

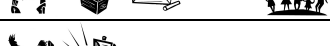

ICT en Multimedia

Ouderbetrokkenheid

Tijd	Fase en activiteit	Speerpunten
Vooraf	Vorbereiding	
4 x 30 min.	Leidster bereidt thema voor: voorbereiden anker: de zoektocht van Appie aardappel organiseren, selecteren kernwoorden bij thema en prentenboek, verzamelen boeken en materialen, voorbereiden inrichting speelleeromgeving, activiteiten plannen, ouders inlichten over het thema en hen vragen te helpen bij bepaalde activiteiten, afspraak maken met de bibliotheek over het bezoek	
	Fase 1: Introductie	
30 à 45 min.	Anker: Wat hoor ik?	
.. x 10 min.	Kleine kring: Appie Aardappel	
.. x 10 min.	Digitale foto's: kernwoorden	
15 min.	Wat heb ik aan mijn lijf zitten?	
.. x 10 min.	'Kijken' in de ontdekhoek	
10 min.	Kijk eens wat ik kan!	
.. x 10 min.	Gezinsportfolio	
.. x 10 min.	Verkennen prentenboek in de kleine kring	
15 min.	Lied over eigen lichaam	

Fase 2: Kernwoorden		
15 min.	Introductie prentenboek: interactief voorlezen	
10 min.	Aandacht voor de kernwoorden	
15 min.	Interactief voorlezen met een luistervraag	
15 min.	Waar hoor ik dat?	
.. x 10 min.	'Voelen' in de ontdekhoek	
10 min.	Het gezinsportfolio	
Fase 3: Verhaallijn		
10 min.	Aandacht voor de verhaallijn	
.. x 10 min.	De verhaallijn en de boekenmuur	
.. x 10 min.	Digitaal prentenboek	
... x 10 min.	Naspelen van het verhaal	
10 min.	Wat zie ik?	
10 min.	Wat ruik ik?	
10 min.	Het gezinsportfolio weer terug	
.. x 10 min.	'Luisteren' in de ontdekhoek	
10 min.	Wat hoor ik?	
Fase 4: Doorgaan op het thema		
10 min.	Introductie: boeken over hetzelfde thema	
10 min.	Voorlezen van nieuwe boeken	
10 min.	Lekker of vies?	
.. x 10 min.	Geluiden op het speelplein	
10 min.	Wat voel ik?	
10 min.	Koekjes bakken	
10 min.	Uitnodiging maken voor de tentoonstelling	

Fase 5: Napraten		
10 min.	Gesprek bij de boekenmuur: <i>Wat weten we nu?</i>	
10 min.	Herhaling van het lied of versje	
	Boek en voorwerpen in een koffer mee naar huis	
15 min.	Peuters vertellen het verhaal zelf na	
10 min.	Evaluatie/zelfreflectie: werkjes in het gezinsportfolio	
	Tentoonstelling	
Na afloop Eindevaluatie		
30 min.	Leidsters bespreken na wat goed en minder goed liep. Verslaglegging en bewaren van materialen	

Activiteitencyclus *Horen doe je met je ...*

Thema: *Zintuigen*
Anker: *Wat hoor ik?*

Alle thema's van de Taallijn bieden talige activiteiten rondom de vijf speerpunten: Mondelinge taal, Werken aan woordenschat, Beginnende geletterdheid/interactief voorlezen, ICT en Multimedia en Ouderbetrokkenheid. Een activiteitencyclus voor peuters heeft vijf fasen, waarin het centrale prentenboek een grote rol speelt. Dit prentenboek wordt meerdere malen voorgelezen, zodat woordenschat, zinsconstructies en verhaalbegrip de kans krijgen zich langzaam te ontwikkelen. De verschillende fasen bij het voorlezen worden ook beschreven in het boek *Peuters Interactief met Taal* (Stoep & Van Elsäcker, 2005). In dit boek is tevens uitgebreide achtergrondinformatie te vinden over de vijf speerpunten van de Taallijn en de benodigde leidstervaardigheden.

De activiteitencyclus voor peuters *Horen doe je met je ...* is gericht op de zintuigen van de peuters. Er bestaat ook een versie voor kleuters van dit thema (www.detaallijn.nl). Het thema kan dus in samenwerking met de basisschool uitgevoerd worden. Elk thema van de Taallijn begint met een anker. Een anker is een gezamenlijk startpunt van de activiteitencyclus dat de kinderen aanspreekt en motiveert. Het anker voor dit thema is een zoektocht naar de lichaamsdelen van Appie Aardappel.

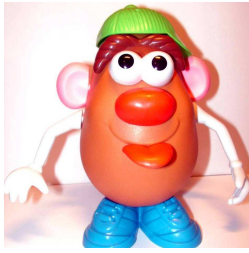
Vorbereiding

- Materialen verzamelen
- Vorbereiding van het anker: Wat hoor ik?
- Ouders inlichten over het thema: Horen doe je met je ...
- Kernwoorden bij het thema
- Selectie van kernwoorden bij het prentenboek
- ICT
- Gezinsportfolio
- Woordenmap
- Stimulerende leeromgeving creëren

Materialen verzamelen

Bij deze activiteitencyclus heeft de leidster enkele materialen nodig.

- Tijdens de activiteitencyclus wordt er gewerkt met een Mister Potato Head ofwel aardappelhoofd waarvan de oren, ogen, mond, handen en voeten in een aardappel kunnen worden gedrukt. Deze Mister Potato Head is in veel speelgoedwinkels te verkrijgen. De Mister Potato Head wordt gebruikt om de verschillende zintuigen bij de kinderen te introduceren.

- Tijdens de activiteitencyclus staat het prentenboek *Waar zijn mijn oren?* (Pecht, Hermans & Vingerhoets, 2007) centraal. Dit is verkrijgbaar in de boekhandel of in de bibliotheek.
- Er wordt gewerkt met een digitale fotocamera. De leidster zorgt ervoor dat deze klaar is voor gebruik.
- De leidster informeert bij de bibliotheek naar de uitwerking van het thema en maakt een afspraak om met de kinderen naar de bibliotheek te gaan.
- De leidster verzamelt verschillende foto's, afbeeldingen, concrete voorwerpen en materialen die bij het thema en het centrale prentenboek *Waar zijn mijn oren?* horen. De materialen kunnen gebruikt worden voor de thematafel of bij de verteltafel (zie hiervoor stimulerende leeromgeving in de voorbereiding). Ook vraagt de leidster de peuters en hun ouders om boeken of andere materialen bij het thema zintuigen mee te brengen. De leidster bekijkt welke materialen zij nodig heeft voor de proefjes bij de zintuigen in fase 3.
- Bij de activiteitencyclus komen enkele teksten op een flap te staan. Een flap is een groot vel wit papier. De leidster kan dit alvast voorbereiden. In fase 1 wordt het versje van Appie Aardappel gebruikt (zie bijlage 5). In fase 3 wordt een recept voor koekjes gebruikt (zie bijlage 6).
- Bij fase 1 wordt een lied aangeboden dat de leidster alvast kan opzoeken.
- Het gezinsportfolio wordt in verschillende fasen gebruikt. Dit kan de leidster alvast kopiëren voor de kinderen (zie bijlage 4). Bij het koffertje dat in fase 4 wordt gebruikt, kan een vertelboekje gemaakt worden (zie bijlage 6). Dit kan de leidster alvast kopiëren.

Voorbereiding van het anker: Wat hoor ik?

Voor het anker zorgt de leidster voor de onderstaande materialen:

- Een 'aardappelhoofd': Appie Aardappel (verkrijgbaar bij de grotere speelgoedwinkels)
- Vijf wekkers
- Een flap met daarop het versje en een foto van Appie Aardappel (voorbeeld bijlage 5).
- Een digitaal fototoestel

Voorafgaand aan het anker verstopt de leidster de armen, de neus, de oren, de mond en de ogen van Appie Aardappel samen met één wekker op verschillende plaatsen in de ruimte. De vijf verschillende wekkers bij de vijf lichaamsdelen staan elk ingesteld op een alarmtijd waarop zij afgaan. Voorafgaand aan het anker bespreekt de leidster de flap met de foto van Appie Aardappel en zegt zij het versje op. Tijdens het anker gaan de kinderen op zoek naar de lichaamsdelen van Appie Aardappel, wanneer zij een wekker horen afgaan. Door goed te luisteren vinden zij het lichaamsdeel van Appie Aardappel dat bij de wekker verstopt is. De leidster bespreekt met de kinderen wat zij gevonden hebben. Ze geven het lichaamsdeel aan Appie Aardappel en zeggen het versje nogmaals op. Wanneer de volgende wekker gaat, gaan de kinderen op zoek naar het volgende lichaamsdeel. Hierdoor ontdekken de kinderen met elkaar welke lichaamsdelen zij aan

hun lichaam hebben. Doordat er wordt gepraat over de functie van het lichaamsdeel *wat kun je doen met je ...?* maken de kinderen kennis met de functie van de handen, de neus, de mond, de oren en de ogen. Spelenderwijs komen de zintuigen aan de orde: voelen, ruiken, proeven, horen en ruiken.

Tijdens het anker maakt de leidster digitale foto's van de zoekende kinderen en het lichaamsdeel dat zij gevonden hebben. De leidster zorgt ervoor dat alle kinderen op de foto staan en dat alle lichaamsdelen van Appie Aardappel een keer gefotografeerd zijn. De digitale foto's worden op een ander moment bij activiteiten in de cyclus gebruikt.

Ouders inlichten over het thema: Horen doe je met je ...

De leidster geeft een informatiebrief voor de ouders mee naar huis over het thema *Horen doe je met je ...*. Een voorbeeld van een informatiebrief is opgenomen in bijlage 2. De kinderen 'schrijven' mee aan deze brief, door er iets op te tekenen of te kleuren. In de brief worden de ouders uitgenodigd om mee te helpen met het verzamelen van materialen bij het thema en te assisteren bij diverse activiteiten, zoals het bibliotheekbezoek en bij de afsluitende presentatie. Deze ouderhulp kan de leidster extra onder de aandacht brengen door een poster te maken waarop ouders kunnen intekenen.

Kernwoorden bij het thema

Tijdens een nieuw thema komen peuters in aanraking met nieuwe woorden. Een aantal kernwoorden bij het thema wordt bewust aangeleerd en geoefend. Hieronder staat een woordenlijst van kernwoorden die belangrijk zijn bij het thema *Horen doe je met je ...*. Bij de selectie van woorden is gebruik gemaakt van de thematische woordenlijst van Kienstra (2003) en de frequentiewoordenlijsten van Schrooten en Vermeer (1994).

Kernwoorden bij het thema:

de arm, het been, de bil, de buik, de duim, het haar, de hand, het hoofd, het lijf, de lip, de mond, de neus, het oog, het oor, de rug, de teen, de tong, de vinger, dik, droog, dun, fijn, hard, koud, lekker, mooi, nat, niet lekker, niet fijn, niet mooi, ruw, stil, vies, warm, zacht, horen, kijken, luisteren, proeven, ruiken, voelen, zien

De leidster maakt een keuze uit de kernwoorden. Zij maakt een verdeling in vijftien eenvoudige kernwoorden, die geschikt zijn voor de minder taalvaardige kinderen en vijftien moeilijke kernwoorden voor de meer taalvaardige kinderen, waarbij er overlap tussen beide groepen woorden kan zijn. Ze kan hierbij gebruik maken van toetsgegevens of eerdere observaties. Aan het begin van de cyclus is het doel dat de kinderen de geselecteerde kernwoorden receptief (passief) beheersen. Aan het einde van de cyclus moeten ze de meeste kernwoorden ook productief (actief) beheersen.

Selectie van kernwoorden bij het prentenboek

Bij het thema *Horen doe je met je ...* wordt het prentenboek *Waar zijn mijn oren?* gebruikt. In onderstaande lijst wordt een aantal kernwoorden uit het prentenboek gegeven. Ook uit deze lijst selecteert de leidster de woorden die zij wil behandelen en houdt daarbij rekening met het taalniveau van de kinderen. Evenals bij de themawoorden maakt ze zowel voor de minder taalvaardige als voor de meer taalvaardige kinderen een lijst met ongeveer vijftien kernwoorden. Er kan weer overlap tussen beide lijsten zijn.

Kernwoorden bij het prentenboek:

de bakker, de dierenarts, de eekhoorn, de geur, de hond, het lawaai, de muis, de neus, het oog, het oor, de oplossing, het park, de peer, de (roof)vogel, de zon, bewegen, blaffen, botsen, fluiten, horen, kijken, kriebelen, neerleggen, proeven, rond kijken, schreeuwen, smaken, snuffelen, snurken, uitkijken, verdwijnen, vinden, voelen, zien, zoeken, lekker, pluizig, rustig, warm

ICT

De leidster maakt tijdens het thema digitale foto's van de kinderen. De foto's worden gebruikt bij diverse activiteiten zoals bij gesprekken in de kleine kring. Bij het centrale prentenboek *Waar zijn mijn oren?* is een digitale 'levende' versie van het prentenboek beschikbaar.

Gezinsportfolio

Voor alle kinderen komt er een eigen gezinsportfolio of heen-en-weer-boekje. Dit is een boek dat heen en weer gaat tussen het kind en de ouders, en de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf. De leidster kan hiervoor het voorbeeld van het gezinsportfolio uit bijlage 4 gebruiken of een eigen versie maken. De kinderen verzamelen een aantal werkjes voor het gezinsportfolio. In het gezinsportfolio is op enkele bladzijdes al voorgedrukt wat de bedoeling is en er zitten lege bladzijdes in waar de kinderen zelf hun werk kunnen inplakken. Zowel ouders als leidsters kunnen met een portfolio de ontwikkeling van het kind volgen. In bijlage 4 bevindt zich een meer uitgebreide toelichting van het gezinsportfolio.

Woordenmap

De leidster kan in het gezinsportfolio of in een woordenmap bijhouden welke nieuwe woorden de kinderen hebben geleerd. Ze gebruikt de kernwoorden als uitgangspunt. Op het moment dat meerdere leidsters of groepshulpen aanwezig zijn, kan één van hen noteren welke woorden de peuters begrijpen of gebruiken. De peuters worden niet op een schoolse manier overhoord; de leidster maakt notities van de woorden tijdens betekenisvolle activiteiten, zoals een taal- of denkspelletje of tijdens een bewegingsactiviteit in de speelzaal. Ook kan de leidster de woordkennis evalueren door plaatjes of tekeningen bij de kernwoorden in het gezinsportfolio of de woordenmap te plakken en na een aantal weken of maanden met de kinderen na te gaan of ze de woorden nog kennen.

Stimulerende leeromgeving creëren

De leidster denkt tijdens het thema samen met de kinderen na over hoe de speelruimte kan worden ingericht in de sfeer van het thema *Horen doe je met je ...*. Het inrichten van de ruimte hoeft niet meteen klaar te zijn. Wanneer peuters kunnen meedenken en meehelpen bij de inrichting gaat een thema nog meer leven in de groep. De leidster kan de ouders betrekken bij het inrichten van de leeromgeving. Suggesties voor de inrichting van de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf staan beschreven in het boek *Peuters interactief met taal* (Stoep & Van Elsäcker, 2005). In dit boek staan onder andere de boekenhoek en het boekenrekje, de thematafel en de vertelkoffer, de boekenmuur en de computerhoek beschreven. Hierna volgen aanvullende

tips voor het inrichten van de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf bij de activiteitscyclus *Horen doe je met je ...*

Ontdekhoek

In de ontdekhoek kan iedere week een andere ontdekactiviteit centraal staan. Suggesties voor ontdekactiviteiten zijn:

Week 1:

In de eerste week kunnen de kinderen activiteiten doen met 'kijken', door naar een gekleurde poster te kijken door verschillende voorwerpen heen, zoals door een verrekijker, een koker, een bril met één afgedekt glas (zonder sterkte), een fototoestel en verschillende kleuren doorzichtig papier.

Week 2:

In de tweede week kunnen kinderen activiteiten doen met 'voelen'. In de hoek liggen verschillende materialen, zoals een stuk plastic, een stuk zachte stof, een stuk schuurpapier, een stuk aluminiumfolie en dergelijke. Van alle voorwerpen liggen er twee. Eén kind doet een blinddoek om. Een ander kind geeft een voorwerp aan het geblinddoekte kind en laat het aan het voorwerp voelen. Vervolgens krijgt het kind nog een voorwerp. Het geblinddoekte kind moet raden of het hetzelfde voorwerp heeft gevoeld of dat het een ander voorwerp was.

Week 3:

In dichte potjes zitten verschillende voorwerpen, zodat een geluidenpot ontstaat. Voorbeelden van voorwerpen voor in de pot zijn een belletje, suiker, rijst of een bouillonblokje. Van iedere geluidenpot zijn er twee exact hetzelfde. Deze geluidenpotten bevatten dus hetzelfde voorwerp en klinken daardoor hetzelfde als je ermee schudt. Onder deze potten zet de leidster eenzelfde gekleurde stip. Wanneer een kind met een pot rammelt, hoort het een bepaald geluid. De kinderen moeten de geluidenpotten die hetzelfde klinken naast elkaar zetten. Aan het einde kijken zij aan de onderkant van de potten of deze dezelfde kleur stip hebben.

De muziekhoek

In een hoek legt de leidster verschillende muziekinstrumenten neer. De kinderen kunnen hier zelf muziek maken en geluiden uitproberen zoals hard en zacht, snel en langzaam. In de hoek is ook een luistergedeelte gemaakt waar kinderen naar muziek kunnen luisteren van bijvoorbeeld een cd. De leidster houdt er rekening mee dat de andere kinderen geen overlast hebben van de muziekhoek.

Zintuigen; themawoorden centraal stellen

De leidster maakt digitale foto's van alle neuzen, monden, oren, ogen en handen van de kinderen. De foto's komen op een rij aan de muur te hangen. Wanneer de kinderen een nieuw themawoord hebben geleerd, zoals de neus of ruiken, schrijft de leidster het woord op de juiste plaats bij de foto's. Aan het einde van de activiteitscyclus hebben alle kernwoorden die met het lichaam en de zintuigen te maken hebben, een plaats gekregen aan de muur. Het doel van de geschreven woorden is om kinderen spelenderwijs in aanraking te brengen met geschreven taal.

Fotomuur: Horen doe je met je ...

Op de fotomuur komen foto's te hangen die tijdens het anker zijn gemaakt. De leidster praat met kleine groepjes kinderen over de foto's en laat hen bedenken wat zij op woordstroken erbij moet schrijven. De woordstroken worden bij de foto's opgehangen. Gedurende de activiteencyclus maakt de leidster meer digitale foto's van de werkende en spelende kinderen bij het thema. De leidster bekijkt met de kinderen de foto's die zijn gemaakt en laat de kinderen beslissen welke foto's een plaats aan de fotomuur krijgen. De leidster geeft samen met de kinderen de foto's een plaats aan de fotomuur. Een voorbeeld hiervan is het maken van foto's van gezichtsuitdrukkingen van de kinderen in fase 1.

Verteltafel bij het prentenboek

Tijdens de introductie van het centrale prentenboek *Waar zijn mijn oren?* wordt een verteltafel ingericht met materialen die in het verhaal voorkomen, zoals een plastic peer of een knuffel van de dieren die in het verhaal voorkomen (Rinus Roofvogel, Ekkie Eekhoorn en Snuffel de hond). In de loop van de voorleescyclus wordt deze tafel aangevuld met voorwerpen, afbeeldingen, tekeningen en knutselwerkjes die met het prentenboek en het thema te maken hebben. De verteltafel dient ter ondersteuning tijdens het voorlezen of vertellen van het prentenboek. Bij de verteltafel kunnen de peuters het verhaal navertellen en naspelen. De leidster begeleidt de peuters bij het samenspel en het navertellen en naspelen. Zij trekt zich langzaam steeds meer terug.

Thematafel

Tijdens het thema *Horen doe je met je ...* kan de leidster samen met de kinderen een thematafel inrichten. Hierop komen informatieve afbeeldingen, materialen en boeken die te maken hebben met het thema.

Boekenhoek, luisterhoek en computerhoek

In de boekenhoek krijgen verschillende boeken en tijdschriften over het lichaam en zintuigen een plaats. Een lijst met suggesties voor boeken is opgenomen in bijlage 7. In deze boekenhoek kan ook een luistergedeelte gemaakt worden of er kan een speciale luisterhoek ingericht worden. De kinderen kunnen hier met behulp van een cd-speler luisteren naar verhalen, versjes en liedjes over zintuigen of het lichaam. De leidster kan het centrale prentenboek *Waar zijn mijn oren?* zelf op cassette of cd inspreken.

In de computerhoek kunnen de kinderen de digitale versie van het prentenboek *Waar zijn mijn oren?* bekijken, de digitale fotoshow van de foto's van de ontdekactiviteiten bekijken, spelletjes over zintuigen of het lichaam spelen of luisteren naar verhalen en liedjes over zintuigen of het lichaam.

Boekenmuur

Op de boekenmuur kan de verhaallijn van het centrale prentenboek *Waar zijn mijn oren?* zichtbaar maken. Ze kopieert de belangrijke prenten uit het prentenboek. De gekopieerde bladzijdes legt zij samen met de kinderen in de goede volgorde. Daarna worden de platen in de juiste volgorde op de boekenmuur gehangen. De verhaallijn wordt voor de peuters op deze manier zichtbaar. Ook ouders kunnen samen met hun kind praten over het boek en in één oogopslag zien waar de kinderen mee bezig zijn.

Fase 1 Introductie

Anker

Wat hoor ik?

Verwerkingsactiviteiten

1. Kleine kring: Appie Aardappel
2. Digitale foto's: kernwoorden
3. Wat heb ik aan mijn lijf zitten?
4. 'Kijken' in de ontdekhoek
5. Kijk eens wat ik kan!
6. Gezinsportfolio
7. Verkennen prentenboek in de kleine kring
8. Lied over eigen lichaam

Anker

Wat hoor ik?

Voorafgaand aan het anker heeft de leidster de armen, de neus, de oren, de mond en de ogen van Appie Aardappel samen met een wekker op verschillende plaatsen in de ruimte verstopt. Vijf verschillende wekkers bij de vijf verschillende lichaamsdelen staan ieder ingesteld op een alarmtijd waarop zij afgaan.

De leidster heeft het versje op een flap geschreven met een foto van Appie Aardappel erbij (zie bijlage 5). Ze bespreekt de foto van Appie Aardappel met de kinderen. Ze laat de kinderen vertellen wat zij zien. De leidster vertelt dat het mannetje op de foto Appie Aardappel heet en dat zij een versje over hem kent. De leidster zegt het versje op. Samen met de kinderen praat zij na over het versje: *Wat is er aan de hand in het versje? Wat moeten we zoeken voor Appie Aardappel?*

De leidster vertelt de kinderen dat Appie een wekker heeft verstopt zodat we zijn handen, ogen, oren, mond en neus kunnen vinden. Wanneer de eerste wekker afgaat moeten de kinderen goed luisteren om het eerste lichaamsdeel van Appie te kunnen vinden. Wanneer het lichaamsdeel is gevonden, bespreekt de leidster met de kinderen wat zij hebben gevonden: *Wat heb je gevonden? Wat kan Appie hiermee doen?* De kinderen geven het lichaamsdeel aan Appie Aardappel en zeggen het versje nogmaals op. Wanneer de volgende wekker gaat, gaan de kinderen op zoek naar het volgende lichaamsdeel. Hierdoor ontdekken de kinderen welke lichaamsdelen zij aan hun lichaam hebben. Doordat er wordt gepraat over de functie van het lichaamsdeel (*wat kun je doen met je ...?*) maken de kinderen kennis met de functie van de handen, de neus, de mond, de oren en de ogen. Spelenderwijs komen de zintuigen voelen, ruiken, proeven, horen en ruiken aan de orde.

Tijdens de activiteiten maakt de leidster digitale foto's van de zoekende kinderen en de lichaamsdelen die zij hebben gevonden. De leidster zorgt ervoor dat alle kinderen op de foto staan en dat alle lichaamsdelen van Appie Aardappel een keer gefotografeerd zijn. De digitale foto's worden later bij andere activiteiten uit de cyclus gebruikt.

Verwerkingsactiviteiten

1. Kleine kring: Appie Aardappel

Met kleine groepjes kinderen voert de leidster een interactief gesprek over Appie Aardappel. Zij laat de kinderen vertellen over Appie Aardappel. Zij stelt enkele open vragen om het gesprek op gang te brengen. *Wat heeft Appie Aardappel aan zijn lichaam? Wat kan Appie Aardappel hiermee doen? Heb jij dat ook? Wat kun jij hiermee doen?* De leidster laat de kinderen Appie Aardappel zelf vasthouden en experimenteren met de losse lichaamsdelen. Ze bespreekt met de kinderen kort na hoe zij de lichaamsdelen van Appie weer hebben gevonden. Samen met de kinderen zegt ze het versje op en maakt er bewegingen bij. Een voorbeeld is opgenomen in bijlage 5. De kernwoorden, de hand, het lijf, de mond, de neus, het oog, het oor, de tong, horen, kijken, luisteren, proeven, ruiken, voelen en zien komen aan bod.

2. Digitale foto's : kernwoorden

De leidster laat de digitale foto's zien die tijdens het anker gemaakt zijn. Ze praat met kleine groepjes peuters na over het anker: *Wat hebben we gedaan? Wat heb je gevonden? Wat kan Appie doen met zijn ...?* De leidster gebruikt hierbij het versje op de flap. De leidster hangt samen met de kinderen de foto's aan de fotomuur. Zij laat de kinderen vertellen wat ze bij de foto's mag schrijven.

3. Wat heb ik aan mijn lijf zitten?

Met een klein groepje kinderen voert de leidster een interactief gesprek over wat er allemaal aan je lijf zit. De kinderen wijzen bij zichzelf en anderen het lichaamsdeel aan en benoemen wat het is. Vervolgens vraagt de leidster of er delen van het lichaam hetzelfde zijn. *Wat zit er aan je lijf dat hetzelfde is? Hoeveel heb je hiervan?* Ze laat de kinderen de lichaamsdelen aanwijzen en benoemen waar ze er twee of meer van hebben, bijvoorbeeld twee ogen en tien vingers.

De leidster stelt voor om van de kinderen alle monden, ogen, neuzen, oren en handen te fotograferen en deze aan de muur te hangen. Bij alle foto's schrijft zij de naam van het kind en de naam van het lichaamsdeel. Bijvoorbeeld *de neus van Samira*. De leidster praat met de kinderen over wat ze kunnen doen met dit lichaamsdeel. De zintuigen krijgen nu ook, op een strook, een plaats bij de foto's.

De woorden de mond, proeven, de hand, voelen, de neus, ruiken, het oog, kijken, het oor en horen komen aan bod. De foto's worden op ooghoogte opgehangen. Aan het einde van de activiteitscyclus kunnen de foto's een plaats krijgen in het gezinsportfolio.

4. 'Kijken' in de ontdekhoek

Tijdens het spelen in hoeken kunnen de kinderen in de ontdekhoek activiteiten rondom 'kijken' doen. Suggesties voor ontdekactiviteiten en voor de overige inrichting van de leeromgeving staan beschreven in de voorbereiding bij deze activiteitscyclus. Het is belangrijk dat de leidster elke nieuwe activiteit bij de kinderen introduceert. De leidster laat aan de kinderen zien wat zij in de ontdekhoek kunnen doen. Zij begeleidt de kinderen wanneer zij voor de eerste keer met deze activiteit aan de slag gaan.

5. Kijk eens wat ik kan!

De kinderen liggen op hun rug op de grond. De leidster loopt rond en tikt een lichaamsdeel aan. De kinderen bewegen dit lichaamsdeel. Vervolgens benoemt de leidster alleen het lichaamsdeel dat de kinderen bewegen of optillen. Kinderen die het lichaamsdeel nog niet kennen, kunnen ondersteund worden door het lichaamsdeel nogmaals aan te tikken. Het spel kan moeilijker gemaakt worden door de peuters twee lichaamsdelen te laten bewegen, zoals twee armen of twee vingers. Een andere manier om het spel moeilijker te maken is de overgang van een groot lichaamsdeel (een arm)

naar een klein lichaamsdeel (vinger). Hiervoor is meer coördinatie nodig. Spelenderwijs komen de kernwoorden van de activiteencyclus aan bod, zoals de arm, het been, de bil, de buik, de duim, de hand, het hoofd, het lijf, de lip, de mond, de neus, het oog, het oor, de rug, de teen, de tong en de vinger.

Een variatie hierop: in het midden van de kring zit een kind met een blinddoek om. Een ander kind kriebelt hem of haar met bijvoorbeeld een klein, schoon, veertje. Het kind met de blinddoek vertelt waar het het veertje voelt kriebelen.

Kinderen die de kernwoorden nog niet beheersen, neemt de leidster op een ander moment apart in een klein groepje om dit nogmaals te oefenen.

6. Gezinsportfolio

Met een klein groepje kinderen bekijkt de leidster de digitale foto's die gemaakt zijn tijdens het anker. In een interactief gesprek bespreekt zij met de kinderen wat zij gedaan en gevonden hebben. Zij laat zo veel mogelijk de kinderen vertellen bij de foto's. De leidster laat tot slot ieder kind een foto kiezen die gemaakt is tijdens het anker. De leidster laat het kind vertellen waarom het deze foto kiest. Zij stelt stimulerende vragen om het kind te helpen bij het verwoorden van de keuze. *Waarom kies je deze foto? Wat doe jij op deze foto? Hoe vond je dat?* Vervolgens krijgt de foto een plaats in het gezinsportfolio met de bijbehorende tekst van het kind. Een voorbeeld is opgenomen in bijlage 4.

7. Verkennen prentenboek in de kleine kring

De leidster introduceert het prentenboek *Waar zijn mijn oren?* in kleine groepjes van maximaal vijf kinderen. Voor de introductie kan de leidster gebruik maken van concrete materialen, foto's en plaatjes die ze heeft verzameld om de betekenis van de kernwoorden uit het prentenboek te verduidelijken.

De leidster laat de kaft van het boek *Waar zijn mijn oren?* zien. Ze bespreekt met de peuters wat er op de voorkant van het boek te zien is. Vervolgens bladert ze samen met de kinderen door het boek en laat de kinderen reageren op de afbeeldingen. Met name de taalzwakke kinderen krijgen bij deze activiteit extra aandacht. Het is belangrijk dat zij kennis maken met de kernwoorden uit het prentenboek om later het verhaal goed te kunnen volgen.

Als aanvulling kan het prentenboek in de moedertaal van het kind aangeboden worden. Dit kan een leidster, assistent of ouder doen die de moedertaal van het kind spreekt. Deze persoon gaat daarbij in op moeilijke woorden en begrippen en controleert of de kinderen het verhaal in de moedertaal begrijpen. De leidster kan tot slot het boek meegeven aan de ouders, zodat zij het thuis nogmaals kunnen voorlezen of in hun eigen taal kunnen vertellen.

8. Lied over eigen lichaam

De leidster leert de kinderen een lied waarin de eigen lichaamsdelen voorkomen. Enkele voorbeelden van liedjes zijn: *zwaai de beentjes, zwaai de teentjes of twee handjes op de tafel of je hebt twee armen of met de vingertjes, met de vingertjes of dit zijn mijn wangetjes en klappen*. De leidster laat de kinderen bewegingen maken bij de liedjes waardoor de tekst wordt ondersteund.

Fase 2 Kernwoorden

Startactiviteit

1. Introductie prentenboek: interactief voorlezen

Verwerkingsactiviteiten

1. Aandacht voor de kernwoorden
2. Interactief voorlezen met een luistervraag
3. Waar hoor ik dat ?
4. 'Voelen' in de ontdekhoek
5. Het gezinsportfolio

Startactiviteit

1. Introductie prentenboek: interactief voorlezen

Met behulp van een vertelkoffer kan de leerkracht de interesse van de kinderen voor het prentenboek wekken. In deze koffer zitten concrete materialen en plaatjes van de kernwoorden die in het boek voorkomen. De leidster zet de vertelkoffer in de kring en vraagt de kinderen wat er in de koffer zou kunnen zitten. Nadat één van de kinderen een voorwerp, bijvoorbeeld een peer, uit de koffer heeft gehaald stimuleert de leidster de kinderen te vertellen wat het is en welke ervaringen zij hebben met het voorwerp. De leidster kan de voorwerpen na het voorlezen een plaats geven op de verteltafel. Doordat de minder taalvaardige kinderen eerder kennis hebben gemaakt met deze voorwerpen, kunnen zij actief deelnemen aan deze activiteit.

De leidster laat de voorkant van het prentenboek *Waar zijn mijn oren?* zien. Ze stelt enkele vragen: *Waar zou het boek over gaan? Waarom denk je dat?* Ze leest de titel van het boek voor en vraagt aan de kinderen waar ze nu denken dat het boek over zal gaan. De leidster wijst aan waar je kunt lezen hoe het boek heet. Vervolgens leest de leidster het prentenboek interactief voor. Tijdens het voorlezen mogen de kinderen reageren op het verhaal en op de tekeningen.

Verwerkingsactiviteiten

1. Aandacht voor de kernwoorden

De peuters hebben tijdens het voorlezen van het prentenboek *Waar zijn mijn oren?* kennism gemaakt met een aantal nieuwe woorden. De leidster verduidelijkt de moeilijke woorden aan de hand van de materialen op de verteltafel. De leidster geeft niet direct de uitleg van een woord, maar laat de kinderen ook zelf meedenken over de betekenis. Door middel van voor- en nadoen of door uitleg te geven met eenvoudige woorden worden betekenissen verduidelijkt. Tijdens het uitleggen van de woorden gebruikt de leidster het prentenboek *Waar zijn mijn oren?* Aan de hand van het boek en de materialen worden de woorden toegelicht. *Sappie doet zijn oren uit. Waar zie je de oren van Sappie? Waar zitten jouw oren? Sappie is een peer. Zie jij hier ook een peer liggen?*

2. Interactief voorlezen met een luistervraag

Voordat de leidster het verhaal nogmaals voorleest, stelt ze een luistervraag. Deze vraag stimuleert de kinderen om na te denken over bepaalde gebeurtenissen in het verhaal. De leidster stelt bijvoorbeeld de vraag: *Waarom heeft Opa Muis de oren van Sappie meegenomen?* Vervolgens leest de leidster het prentenboek interactief voor. Aan het einde vraagt zij of de kinderen weten waarom Opa Muis de oren van Sappie Peer heeft meegenomen.

3. Waar hoor ik dat?

De leidster praat met de kinderen na over de gebeurtenissen van Sappie Peer. *Wat was Sappie Peer kwijt? Hoe kwam dat? Waarom heeft Sappie zijn oren nodig? Wat kun je horen met je oren?* De leidster speelt vervolgens een spel met de kinderen waarbij zij heel goed moeten luisteren.

Een kind is geblinddoekt en zit in het midden van de kring. Ergens in de ruimte staat een ander kind dat een bepaald geluid maakt, bijvoorbeeld met een handtrom. Het geblinddoekte kind wijst in de richting waar het geluid vandaan komt. De blinddoek gaat af om te controleren of het juist was.

Een variatie hierop: in het midden liggen een aantal materialen waarmee je geluid kunt maken (bijvoorbeeld een schaar om te knippen, een stukje papier dat doorgescheurd kan worden, een fluit om op te fluiten, een bel om mee te bellen). Eén kind wordt geblinddoekt en luistert naar één van de geluiden van de voorwerpen in de kring. Het kind raadt welk geluid/voorwerp het hoort. De kernwoorden stil, het oor, luisteren en horen komen aan bod.

4. 'Voelen' in de ontdekhoek

Tijdens het spelen in hoeken kunnen de kinderen in de ontdekhoek activiteiten rondom 'voelen' doen. Suggesties voor ontdekactiviteiten en voor de inrichting van de leeromgeving staan beschreven in de voorbereiding bij deze activiteencyclus. Het is belangrijk dat de leidster de nieuwe activiteit bij de kinderen introduceert. De leidster laat aan de kinderen zien wat zij in de ontdekhoek kunnen doen. Zij begeleidt de kinderen wanneer zij voor de eerste keer met deze activiteit aan de slag gaan.

5. Het gezinsportfolio

In het gezinsportfolio kan een kopie van een pagina uit het centrale prentenboek of het lied dat de kinderen samen hebben geleerd, ingeplakt worden. De peuters nemen het gezinsportfolio mee naar huis. De kinderen kunnen het verhaal van Sappie Peer aan hun ouders vertellen of samen het lied zingen. De leidster vraagt aan de ouders of zij zelf thuis ook iets in het portfolio willen plakken, tekenen of schrijven, bijvoorbeeld over wat het kind thuis graag eet of het blad over mijn liefste knuffel of het samen lezen van een prentenboek. Deze bladen zijn opgenomen in bijlage 4 bij deze activiteencyclus. De leidster laat de ouders ook weten wanneer het gezinsportfolio weer terug moet zijn.

Fase 3 Verhaallijn

In deze fase ligt de nadruk op de verhaallijn van het prentenboek. De kinderen kennen nu de belangrijkste woorden van het prentenboek. De volgende stap is dat ze ook de verhaallijn kunnen volgen en naspelen of navertellen.

1. Aandacht voor de verhaallijn
2. De verhaallijn en de boekenmuur
3. Digitaal prentenboek
4. Naspelen van het verhaal
5. Wat zie ik?
6. Wat ruik ik?
7. Het gezinsportfolio weer terug
8. 'Luisteren' in de ontdekhoek
9. Wat hoor ik?

Verwerkingsactiviteiten

1. Aandacht voor de verhaallijn

De leidster leest het prentenboek *Waar zijn mijn oren?* nogmaals voor. Nadat de leidster het verhaal heeft voorgelezen, bespreekt ze samen met de kinderen de gebeurtenissen in het verhaal. De leidster stelt ook vragen over de hoofdpersoon (Sappie) en over de oplossing van het probleem van Sappie. Door vragen te stellen over oorzaken en gevolgen in het verhaal bevordert de leidster het verhaalbegrip van de peuters. *Hoe komt het nu toch dat Opa Muis de oren van Sappie wilde hebben? Waarom neemt Snuffel Opa Muis mee naar de dierendokter?* De leidster geeft de peuters daarnaast veel gelegenheid om zelf te praten, om opmerkingen te maken of vragen te stellen naar aanleiding van het verhaal.

2. De verhaallijn en de boekenmuur

De leidster kopieert de belangrijkste platen uit het prentenboek. In kleine groepjes leggen de kinderen met hulp van de leidster de platen in de juiste volgorde. De leidster stelt open vragen om de kinderen te helpen bij het maken van de keuze. *Wat gebeurde er eerst? Wat gebeurde er toen? Wie kwam Sappie daarna helpen?* De peuters kunnen de platen aan het einde inkleuren. De leidster hangt samen met de kinderen de platen in de juiste volgorde op aan de boekenmuur.

3. Digitaal prentenboek

Met kleine groepjes kinderen bekijkt de leidster het digitale prentenboek *Waar zijn mijn oren?* Vervolgens kunnen de kinderen in twee- of drietallen het digitale prentenboek zelfstandig bekijken en beluisteren op de computer.

4. Naspelen van het verhaal

De leidster richt een vertelafel in bij het prentenboek *Waar zijn mijn oren?* Zij kan gebruik maken van Appie Aardappel. De leidster maakt van alle personen die in het verhaal voorkomen een kartonnen afbeelding (kopie op karton). Aan de achterkant bevestigt zij een satéprikker of ijslollystokje. Met kleine groepjes kinderen speelt de leidster het verhaal bij de vertelafel na. Hierbij verandert de rol van de leidster geleidelijk. Eerst doet zij voor op welke manier je het verhaal kunt naspelen. Langzaam trekt de leidster zich terug en laat ze de kinderen verder samenspelen. Door het naspelen van het verhaal, komen de kernwoorden van het prentenboek aan bod en wordt de verhaallijn voor de kinderen steeds duidelijker.

5. Wat zie ik?

De leidster gebruikt Appie Aardappel voor de introductie van het zintuig 'zien'. De leidster voert met een klein groepje kinderen een interactief gesprek over de ogen van Appie Aardappel. *Wat kan Appie Aardappel met zijn ogen? Wat kun jij met je ogen? Waar kijk je graag naar?* De leidster laat de kinderen naar de eerder gemaakte foto's van de ogen kijken, op de fotomuur, en praat hierover met de kinderen.

De kinderen kijken naar een voorwerp op een tafel, bijvoorbeeld een peer. Vervolgens krijgen zij een stuk doorzichtig, gekleurd papier. Ze kijken door het papier naar het voorwerp. *Wat zie je?* De leidster laat de kinderen door verschillende kleuren papier kijken. De leidster praat met de kinderen over wat ze zien als ze door het papier heen kijken. De leidster laat de kinderen zo veel mogelijk zelf vertellen wat ze zien. De kinderen kiezen wat zij het mooist vinden: zonder door papier te kijken, of door een gekleurd stuk papier. In bijlage 3 is een voorbeeld van een verwerkingsblad voor 'kijken' opgenomen. De leidster helpt de kinderen met het kiezen van de kleur die ze het mooist vinden. Het kind kleurt het rondje met potlood, wasco of bijvoorbeeld verf. Het verwerkingsblad kan een plaats krijgen in het gezinsportfolio.

Tijdens deze activiteit komen de kernwoorden het oog, mooi, niet mooi, kijken en zien aan bod.

6. Wat ruik ik?

De leidster gebruikt Appie Aardappel voor de introductie van het zintuig 'ruiken'. De leidster voert met een klein groepje kinderen een interactief gesprek over Appie Aardappel en ruiken. *Wat kan Appie Aardappel met zijn neus? Wat kun jij met je neus? Wat kun je allemaal ruiken met je neus? Wat vind je lekker ruiken? Wat vind je niet lekker ruiken?* De leidster laat de kinderen naar de eerder gemaakte foto's van de neuzen kijken, op de fotomuur, en praat hierover met de kinderen.

In dichte potjes heeft de leidster verschillende geurende materialen, zoals Provençaalse kruiden, knoflook, shampoo, citroen, tandpasta en azijn gestopt. Van ieder materiaal zijn twee potjes gemaakt. De potjes staan door elkaar. De leidster laat de kinderen in alle potjes kijken en eraan ruiken. Zij bespreekt met de kinderen wat zij van de verschillende geuren vinden. Daarna wordt een spel gespeeld. Eén kind kiest een gesloten potje. De begeleider doet een blinddoek bij het kind om of het kind doet de ogen dicht. De begeleider maakt het potje open en het kind ruikt eraan. Vervolgens laat de begeleider het kind ook aan de andere geopende potjes ruiken. Wanneer het kind dezelfde geur ontdekt, mag de blinddoek af en kan het kind zelf kijken of er in het potje hetzelfde geurende materiaal zit.

Tijdens deze activiteit komen de kernwoorden lekker, niet lekker, de neus en ruiken aan bod.

7. Het gezinsportfolio weer terug

De gezinsportfolio's zijn teruggebracht door de ouders en de kinderen. Sommigen zullen er iets ingeplakt of iets in geschreven hebben. De leidster probeert ouders aan te spreken over de activiteiten die ze hebben gedaan met het gezinsportfolio. In de grote kring mogen de kinderen hun portfolio laten zien en erover vertellen. De kinderen kiezen zelf een pagina waarover zij iets willen vertellen of waarvan zij iets willen laten zien. De leidster stelt open vragen om een gesprek op gang te brengen. *Wat heb je gedaan? Met wie heb je dat gedaan? Vertel er eens iets over.* Kinderen waarvan de ouders niets met het portfolio hebben gedaan kunnen over een activiteit in de klas, uit het portfolio, vertellen of er iets van laten zien. Bij deze activiteit komen de kernwoorden weer aan bod.

8. 'Luisteren' in de ontdekhoek

Tijdens het spelen in hoeken kunnen de kinderen in de ontdekhoek activiteiten rondom 'luisteren' doen. Suggesties voor ontdekactiviteiten en voor de overige inrichting van de leeromgeving staan beschreven in de voorbereiding bij deze activiteitscyclus. Het is belangrijk dat de leidster de nieuwe activiteit bij de kinderen introduceert. De leidster laat aan de kinderen zien wat zij in de ontdekhoek kunnen doen. Zij begeleidt de kinderen wanneer zij voor de eerste keer met deze activiteit aan de slag gaan.

9. Wat hoor ik?

De leidster gebruikt Appie Aardappel voor de introductie van het zintuigen 'horen'. De leidster voert met een klein groepje kinderen een interactief gesprek over de oren van Appie Aardappel. *Wat zie je bij Appie Aardappel? Wat kan hij met zijn oren? Wie kan dat ook (Sappie)? Wat kun jij met je oren? Wat kun je allemaal horen met je oren?* De leidster laat de kinderen naar de eerder gemaakte foto's van de oren kijken, op de fotomuur, en praat hierover met de kinderen.

De leidster heeft verschillende geluiden opgenomen. Dit kan bijvoorbeeld met een cassetterecorder, cd-speler of via de computer. Op het internet zijn veel geluiden te vinden.

De leidster heeft bijvoorbeeld de geluiden opgenomen van een blaffende hond 🐕 of een fluitende vogel 🐦, een klok 🕒 of een miauwende poes 🐈, een startende auto 🚗 of een radio 📻. De leidster legt in het midden van de kring kaartjes neer waarop afbeeldingen staan van de diverse geluiden. Zij geeft de kinderen een verwerkingsblad waarop dezelfde afbeeldingen staan. Van beide is een voorbeeld opgenomen in bijlage 3. De leidster laat het geluid aan de kinderen horen. Gezamenlijk bepalen zij welk plaatje dat in het midden ligt, bij het geluid hoort. Vervolgens wijzen de kinderen op het verwerkingsblad hetzelfde plaatje aan. De leidster helpt de kinderen het juiste plaatje te kleuren of er een streep onder te trekken. Het verwerkingsblad kan een plaats krijgen in het gezinsportfolio.

Tijdens deze activiteit komen de kernwoorden horen, luisteren, stil en het oor aan bod.

Fase 4 Doorgaan op het thema

Wanneer kinderen meerdere keren met de nieuwe woorden uit het prentenboek in aanraking komen, is de kans groot dat ze de woorden en hun betekenis onthouden. Daarbij is van belang dat de kinderen de woorden niet alleen in de context van het prentenboek tegenkomen, maar ook in een andere context. Dit kan door middel van activiteiten met concrete materialen, door het verhaal na te spelen, maar ook door andere boeken of teksten aan te bieden waarin hetzelfde thema centraal staat en dus veel dezelfde woorden voorkomen.

1. Introductie: boeken over hetzelfde thema
2. Voorlezen van nieuwe boeken
3. Lekker of vies?
4. Geluiden op het speelplein
5. Wat voel ik?
6. Koekjes bakken
7. Uitnodiging maken voor de tentoonstelling

Activiteiten

1. Introductie: boeken over hetzelfde thema

De leidster heeft een aantal prentenboeken verzameld, verhalend of informatief, over het thema zintuigen. Ze heeft een boekenrekje ingericht met deze boeken.

Samen met de kinderen bekijkt ze deze boekjes en de illustraties in de boeken. De leidster wijst de kinderen erop dat deze boeken ook over horen, zien, ruiken, proeven en voelen gaan.

2. Voorlezen van nieuwe boeken

De leidster bekijkt met de kinderen de boeken in het boekenrekje. Samen bespreken ze wat ze zien en de overeenkomsten en verschillen tussen de afbeeldingen in de boeken. Zo komen de kernwoorden ook in andere contexten aan bod en wordt het thema verder verdiept. Daarna kiezen ze samen een (prenten)boek dat de leidster op interactieve wijze voorleest. Ze besteedt met name aandacht aan de kernwoorden die ook centraal stonden in het prentenboek *Waar zijn mijn oren?*

3. Lekker of vies?

De leidster gebruikt Appie Aardappel voor de introductie van het zintuig 'proeven'. De leidster voert met een klein groepje kinderen een interactief gesprek over Appie Aardappel en proeven. *Wat kan Appie Aardappel met zijn mond? Wat kun jij met je mond? Wat kun je allemaal proeven met je mond? Wat vind je lekker smaken? Wat vind je niet lekker smaken?* De leidster laat de kinderen naar de eerder gemaakte foto's van de monden kijken, op de fotomuur, en praat hierover met de kinderen.

De leidster legt verschillende etenswaren op een schaal, bijvoorbeeld een stukje appel, chocoladehagel of een lepeltje jam. De leidster geeft de kinderen enkele lachende gezichtjes (dit vind ik lekker) en verdrietige gezichtjes (dit vind ik vies). Hierop wordt ook hun naam geschreven. De kinderen mogen eerst ruiken, voordat ze proeven.

Wanneer kinderen het niet lekker vinden hoeven zij het niet door te slikken. *Vind je het lekker? Vind je het vies? Wat is het, denk je? Gebruik jij je neus? Gebruik jij je tong of stop je*

het meteen in je mond? De leidster laat zo veel mogelijk de kinderen aan het woord. De leidster laat de kinderen een lachend of huilend gezichtje bij het schaalpje leggen. Aan het einde bekijkt zij samen met de kinderen wat iedereen lekker of vies vindt. *Wat vinden we allemaal lekker? Wat vindt niet iedereen lekker?* De leidster laat de kinderen op een verwerkingsblad een lachend of huilend gezichtje inkleuren of helpt hen door er een streep onder te trekken. In bijlage 3 is een voorbeeld voor een verwerkingsblad proeven opgenomen. Het verwerkingsblad kan een plaats krijgen in het gezinsportfolio. Tijdens deze activiteit komen de kernwoorden lekker, niet lekker, de mond, de tong, de lip, de neus, vies, lekker, ruiken en proeven aan bod.

4. Geluiden op het speelplein

Met kleine groepjes kinderen gaat de leidster op het speelplein luisteren naar geluiden die zij horen. De leidster heeft enkele lege kaartjes bij zich. De leidster laat de kinderen heel goed luisteren. Wanneer de kinderen een geluid horen, vertellen zij dit aan de leidster. De leidster schrijft het woord op (bijvoorbeeld de auto of de vogel) en maakt er een kleine tekening bij. De kinderen die al zelf iets kunnen tekenen mogen de tekening bij het geschreven woord maken.

Wanneer alle kinderen naar buiten zijn geweest, worden binnen alle kaartjes bekeken. *Wat hebben we samen gehoord?* De kaartjes worden gesorteerd. Zo worden bijvoorbeeld alle kaartjes met het geluid van een auto boven elkaar gelegd. Vervolgens bespreekt de leidster met de kinderen *Wat hebben we het meest gehoord? Hoe kun je dat zien?* De leidster telt samen met de kinderen de kaartjes. Zij plakt deze op een vel papier en schrijft er onder welk geluid zij het meest en het minst hebben gehoord.

Een voorbeeld:

			
een hond	een auto	een vliegtuig	een motor

5. Wat voel ik?

De leidster gebruikt Appie Aardappel voor de introductie van het zintuig voelen. De leidster voert met een klein groepje kinderen een interactief gesprek over Appie Aardappel en voelen. *Wat kan Appie Aardappel met zijn handen? Wat kun jij met je handen? Wat vind je fijn om te voelen met je handen? Wat vind je niet fijn om te voelen met je handen?*

De leidster laat de kinderen naar de eerder gemaakte foto's van de handen kijken, op de fotomuur, en praat hierover met de kinderen.

De leidster heeft op bordjes verschillende materialen neergelegd, bijvoorbeeld rijst, ijsklontjes of bloem. De leidster laat de kinderen aan de materialen voelen en bespreekt met de kinderen of zij het materiaal fijn vinden (of niet fijn) om te voelen. De

leidster geeft de kinderen enkele lachende gezichtjes (dit materiaal voelt fijn) en verdrietige gezichtjes (dit materiaal voelt niet fijn). Hierop wordt ook hun naam geschreven. De kinderen leggen een lachend of huilend gezichtje bij het materiaal op het schaalte. Aan het einde bekijkt zij samen met de kinderen wat iedereen fijn of niet fijn vindt voelen. *Wat vinden we allemaal fijn? Wat vindt niet iedereen fijn?* De leidster laat de kinderen op een werkblad een lachend of huilend gezichtje inkleuren of helpt hen door er een streep onder te trekken. In bijlage 3 is een voorbeeld voor een verwerkingsblad voelen opgenomen. Wanneer het kind nog iets over het materiaal vertelt kan de leidster dit erbij schrijven, bijvoorbeeld *dat is koud* of *het is lekker zacht*. Het verwerkingsblad kan een plaats krijgen in het gezinsportfolio.

Tijdens deze activiteit komen de kernwoorden droog, nat, zacht, ruw, fijn, niet fijn, warm, koud, voelen en de hand aan bod.

6. Koekjes bakken

Voor deze activiteit kan de leidster ook ouderhulp vragen. De leidster bakt samen met de kinderen koekjes. De leidster zorgt ervoor dat alle kinderen hun handen hebben gewassen. Tijdens het proces van koekjes bakken, komen alle zintuigen aan bod. De leidster heeft vooraf alle ingrediënten op tafel gezet. Zij heeft het recept op een flap geschreven. Bij de woorden als de suiker, de bloem, de boter en dergelijke kan zij een kleine tekening maken of een foto van het ingrediënt plakken. Een voorbeeld is opgenomen in bijlage 6.

De leidster vraagt aan de kinderen wat zij op de tafel zien staan. *Wat zie je? Wat denk je dat dat is?* De kinderen mogen vervolgens aan de ingrediënten ruiken. *Hoe ruikt het?*

Daarna mogen de kinderen aan de ingrediënten voelen. *Hoe voelt het?* Vervolgens mogen zij een klein beetje van de suiker proeven. *Hoe smaakt het?* De leidster volgt samen met de kinderen het recept dat op de flap staat geschreven. Alle kinderen mogen het deeg kneden. De leidster praat met de kinderen over wat zij voelen als zij het deeg kneden. Zij kan een prikkelende opmerking maken, als *ik vind dat deeg zo plakken aan mijn handen* of *ik vind het deeg zo lekker ruiken*. De leidster laat de kinderen een eigen koekje maken van het deeg. Wanneer de koekjes in de oven gaan zet de leidster een wekker neer en legt aan de kinderen uit dat wanneer de wekker afgaat, de koekjes waarschijnlijk uit de oven mogen.

Een voorbeeldrecept met illustraties voor de kinderen is opgenomen in bijlage 6.

7. Uitnodiging maken voor de tentoonstelling

Samen met de leidster maken de kinderen een uitnodiging voor de afsluitende tentoonstelling in fase 5. De leidster schrijft op de uitnodiging aan wie deze is gericht, de datum, plaats en aanvangstijd. Zij maakt bekend dat er werk van de kinderen wordt tentoongesteld en dat er etenswaren uit verschillende families kunnen worden geproefd (ouderhulp werd gevraagd in de informatiebrief uit bijlage 2). De uitnodiging wordt persoonlijk gemaakt doordat de peuter een kleine tekening maakt op de uitnodiging. De leidster kan ook een foto op de uitnodiging plakken waarop het kind staat afgebeeld terwijl het aan het spelen is tijdens een van de activiteiten bij het thema.

Fase 5 Napraten

In deze fase wordt de activiteencyclus afgerond. De leidster praat met de kinderen na over de activiteiten die ze samen hebben ondernomen bij het thema *Zintuigen* en het centrale prentenboek *Waar zijn mijn oren?*

1. Gesprek bij de boekenmuur: *Wat weten we nu?*
2. Herhaling van het lied of versje
3. Boek en voorwerpen in een koffer mee naar huis
4. Peuters vertellen het verhaal zelf na
5. Evaluatie/reflectie: werkjes in het gezinsportfolio
6. De tentoonstelling

Activiteiten

1. Gesprek bij de boekenmuur: *Wat weten we nu?*

De leidster bespreekt met de peuters bij de boekenmuur wat ze nu weten van het prentenboek en het thema. De leidster besteedt aandacht aan de verhaallijn van het prentenboek *Waar zijn mijn oren?* Zij stelt vragen over de gebeurtenissen in het boek. *Wat gebeurde er hier? En wat gebeurde er daarna?* Bij deze activiteit worden de kernwoorden herhaald en wordt de verhaallijn nogmaals met de kinderen doorgesproken. Met kleine groepjes kinderen bekijkt de leidster de werkjes die de kinderen hebben gemaakt bij het centrale prentenboek. Zij stelt open vragen om het gesprek op gang te brengen. *Wat heb je gemaakt? Met wie heb je dat gemaakt? Vertel er eens iets over ...* De leidster praat met de kinderen over wat ze leuk vonden van het boek en het thema. De leidster laat in beide gesprekken de kernwoorden van het prentenboek en het thema naar voren komen en gaat na of de kinderen de woorden passief en actief beheersen.

2. Herhaling van het lied of versje

Het lied dat de kinderen in fase 1 hebben geleerd wordt herhaald. De leidster kan er ook voor kiezen om het versje van Appie Aardappel dat in fase 1 is aangeboden nogmaals met de kinderen op te zeggen en er de bewegingen bij te maken.

3. Boek en voorwerpen in een koffer mee naar huis

De leidster doet het prentenboek samen met de voorwerpen die bij het boek horen in een koffer. Om de beurt mogen de peuters de koffer een aantal dagen mee naar huis nemen. De kinderen kunnen aan de ouders het verhaal vertellen van het prentenboek *Waar zijn mijn oren?* en alle voorwerpen bij het verhaal laten zien en erover praten. Bij het koffertje kan een vertelboekje gebruikt worden. Ouders vullen samen met het kind enkele korte vragen in. Een voorbeeld is opgenomen in bijlage 6.

4. Peuters vertellen het verhaal zelf na

De peuters kunnen het prentenboek nu zelf navertellen en 'voorlezen' aan de anderen. Een groepje peuters kan het verhaal samen of om de beurt navertellen met het prentenboek of met de platen. De leidster geeft alleen steun als dat nodig is. Als de kinderen er niet zelf uitkomen, kan de leidster een vraag stellen om de interactie weer op gang te brengen. Na afloop krijgen de peuters een applaus; dit is een belangrijke succeservaring.

6. Evaluatie/zelfreflectie: werkjes in het gezinsportfolio

Aan het einde van het thema selecteren de peuters samen met de leidster extra werkjes voor in het gezinsportfolio. Van de werkjes die niet in het portfolio passen, kan eventueel een foto gemaakt worden, ze kunnen op deze manier een plaats krijgen in het portfolio. Aan de hand van het portfolio praat de leidster met de peuter over alles wat ze hebben geleerd. *Wat heb je hier gedaan? Met wie heb je dat gedaan? Wat vond je ervan? Vertel er eens iets over ...* Tot slot evalueert de leidster het gezinsportfolio met het kind. *Wat vind je van de werkjes in je boekje?* De leidster kiest samen met het kind het bijbehorende gezichtje en laat de peuter dit gezichtje kleuren of er een streep onder zetten. Een voorbeeld voor evaluatie van het gezinsportfolio is opgenomen in bijlage 4.

7. De tentoonstelling

Het thema wordt afgerond met een tentoonstelling van de werkjes van de kinderen en het proeven van etenswaren. De etenswaren zijn specialiteiten van een familie bij bijzondere, feestelijke, gelegenheden.

De leidster vraagt ouders om een specialiteit van de familie te maken. De ouders bereiden het eten thuis voor en nemen dit mee op de dag van de afsluiting.

Tevens organiseert de leidster een tentoonstelling van de werkjes van de kinderen en de foto's die tijdens het thema gemaakt zijn. Ook het centrale prentenboek *Waar zijn mijn oren?*, de platen die de verhaallijn weergeven en de overige activiteiten die met het prentenboek zijn ondernomen, krijgen een plaats op de tentoonstelling. Tijdens de tentoonstelling kunnen ouders en kinderen het zintuig 'proeven' inzetten en de verschillende etenswaren proberen.

Eventueel kunnen de peuters samen met de leidster een liedje over zintuigen zingen of een versje opzeggen dat ze hebben geleerd.

Eindevaluatie

- Ontwikkeling van de peuters bijhouden met gezinsportfolio en woordenmap
- Leidsters evalueren het thema: wat liep goed en wat kon beter?
- Verzamelen materialen en ideeën voor volgend jaar

Ontwikkeling van de peuters bijhouden met gezinsportfolio en woordenmap

Het gezinsportfolio is een belangrijk hulpmiddel bij de evaluatie van de ontwikkeling van de peuter. Maar de leidster kan het portfolio ook gebruiken voor evaluatie met de peuter. Door de verschillende werkjes van de peuter te dateren en na een aantal maanden te vergelijken krijgt de leidster een beter zicht op de ontwikkeling van het kind. Zij kan aan de hand van het gezinsportfolio met de peuters praten over hun werk. Ook de ouders kunnen dit thuis doen. Zo zien de peuters welke vorderingen ze hebben gemaakt en wat ze al kunnen. Door hierover vervolgens met de ouders te praten, betreft de leidster de ouders bij de ontwikkeling van hun kind.

De leidster heeft in een woordenmap bijgehouden welke nieuwe woorden de kinderen hebben geleerd. De leidster kan de woordkennis nogmaals evalueren door plaatjes of tekeningen bij de kernwoorden in het gezinsportfolio te plakken en na een aantal maanden met de kinderen na te gaan of ze de woorden nog kennen. Ook hiervan maakt de leidster aantekeningen.

Leidsters evalueren het thema: wat liep goed en wat kon beter?

Na afloop van de cyclus gaat de leidster bij zichzelf na of de planning die zij van tevoren heeft gemaakt ook daadwerkelijk is uitgevoerd. Wat ging hierbij goed en wat liep minder voorspoedig? Zijn alle speerpunten van de Taallijn VVE aan de orde gekomen? Is er herhaald en interactief voorgelezen? Was er voldoende aandacht voor het oefenen van de woordenschat, gesprekken in de kleine kring en ouderbetrokkenheid? Is de computer zinvol ingezet? Als een onderwerp niet voldoende aan de orde is gekomen, stelt zij vast wat de oorzaak was en bedenkt zij een oplossing voor de volgende keer. Ook bekijkt de leidster de achtergrondinformatie bij de verschillende leidstervaardigheden in het boek *Peuters Interactief met Taal* en gaat bij zichzelf na welke vaardigheden zij bij het volgende thema speciaal aandacht wil geven.

Verzamelen materialen en ideeën voor volgend jaar

De leidster verzamelt alle materialen die bij het thema gebruikt zijn in een kist of doos. Hierin komen ook alle aanvullingen, opmerkingen van de leidster en het planningsformulier. Een volgende keer kan de leidster het thema dan zo weer gebruiken.